

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ШКУРЕНКО ОЛЕКСАНДРА ВІКТОРІВНА

УДК 371.134+372.4(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Комар Ольга Анатоліївна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
завідувач кафедри фахових методик та інноваційних
технологій у початковій школі.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Пометун Олена Іванівна,
Інститут педагогіки АПН України,
завідувач лабораторії суспільствознавчої освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Кіліченко Оксана Іванівна,
ДВНЗ Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти.

Захист відбудеться «___» червня 2016 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: вул. Садова 2, м. Умань, Черкаська обл., 20300.

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті та у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за адресою: вул. Садова 2, м. Умань, Черкаська обл., 20300.

Автореферат розіслано «6» травня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. П. Рогальська-Яблонська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Головна мета педагогічної освіти – підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, що вільно володіє своїми знаннями, орієнтується в різних галузях освіти, здатний до ефективної праці за фахом на рівні світових стандартів та вимог, готовий до професійного росту, соціальної та професійної мобільності, задоволення власних потреб в отриманні освіти. У зв'язку з переліченими вимогами велика увага в освіті приділяється підготовці вчителя початкової школи, адже саме він відіграє велику роль у підготовці молодого покоління.

Вихідні концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи закладено у нормативних освітніх документах: Концепції розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції у європейський освітній простір (2004), законах України «Про освіту» (2006), «Про вищу освіту» (2014), Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національній стратегії розвитку освіти України на 2012–2021 роки (2013), – якими передбачено розвиток інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти тощо. У зв'язку з цим актуалізуються проблеми якісної підготовки майбутніх учителів початкової школи, розвитку в них творчого, наукового та педагогічного мислення і вміння комунікувати з учнями, колегами, батьками та застосовувати інноваційні педагогічні технології у навчальному процесі тощо.

Проблемі професійної підготовки майбутніх учителів приділяють значну увагу науковці (Ш. Амонашвілі, І. Бех, В. Бондар, С. Вітвіцька, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, З. Курлянд, М. Євтух, О. Комар, В. Кононенко, В. Кремень, В. Краєвський, О. Пехота, О. Пометун, О. Савченко, В. Сласьонін, І. Смолюк, Г. Тарасенко, М. Фіцула, Л. Хомич, І. Якиманська та ін.), які наголошують на важливості комунікативних якостей учителя, вмінні встановлювати і підтримувати доброзичливі взаємини з учнями, власним прикладом пробуджувати їх до активної навчально-пізнавальної, трудової та інших видів діяльності.

Педагогічна діяльність учителя тісно пов'язана з його професійною педагогічною комунікацією, яка впливає особисто на учня, є виявом любові до учнів, теплоти і турботи про них, що в поєднанні характеризує стиль гуманних взаємин та досить гостро ставить проблему професійного росту вчителя, підвищення його наукового та фахового рівня.

Проблемі підготовки майбутнього вчителя до комунікативної професійної діяльності присвячено дослідження М. Васильєвої, І. Гапійчук, І. Глазкової, А. Годлевської, Т. Грітченко, М. Демидової, В. Каліш, О. Кіліченко, І. Комарової, О. Кузьменко, О. Макарової, С. Скворцової, В. Полторацької, В. Садової, О. Яковлівої та ін.

Теоретичні основи розвитку комунікативних умінь розкрито в наукових працях С. Абрамовича, Ф. Бацевича, Н. Бутенко, В. Кан-Калика, М. Кларіна, Н. Кузьміної, О. Леонтєва, В. Сласьоніна, І. Страхова, Г. Почепцова, О. Яшенкової та ін. Комунікативний аспект процесу навчання і виховання досліджували Б. Ананьєв, О. Бодаєв, В. Давидов, І. Зимня, Н. Кузьміна, О. Леонтєв, І. Якиманська та ін. Проблеми педагогічної комунікації приділяли увагу Н. Волкова, Л. Савенкова,

В. Ширшов та ін. Дослідженням умов формування комунікативних умінь займалися А. Абдуліна, С. Кисельгоф та ін. Вивчення особливостей педагогічної комунікації та педагогічної діяльності особистості вчителя знаходимо у працях Ю. Косенко, О. Орлова, М. Філоненко та ін. Питанням культури педагогічної комунікації приділили увагу Г. Андреева, Д. Балдинюк, В. Кан-Калик та ін.

Результати дослідження ступеня наукової розробки проблеми формування професійної педагогічної комунікації засвідчили її актуальність для майбутніх учителів початкової школи у сучасних вищих педагогічних навчальних закладах.

Аналіз стану формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів на факультетах початкової освіти дав змогу виявити низку суперечностей між:

- спрямованістю вітчизняної педагогічної освіти до європейського культурно-освітнього простору і недостатнім урахуванням при цьому досвіду формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки;

- потребою практики вищої педагогічної освіти в науково-методичному забезпеченні процесу формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи і недостатньою його розробленістю у сучасній педагогічній науці;

- великим потенціалом підготовки майбутніх учителів початкової школи при засвоєнні фахових дисциплін щодо формування професійної педагогічної комунікації і нерозробленістю педагогічних умов ефективного формування цієї якості особистості у навчально-виховному процесі на факультетах, що готують студентів за напрямом «Початкова освіта» у вищих педагогічних навчальних закладах.

Недостатня розробленість досліджуваної проблеми, її актуальність, а також необхідність розв'язання зазначених вище суперечностей зумовили вибір теми дисертації: **«Формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної лабораторії педагогічної компетентності «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу» (державний реєстраційний номер 0111U007536) та кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі «Інноваційні технології у підготовці вчителя початкової школи» (державний реєстраційний номер 0111U009199) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Тему дослідження затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 7 від 25 лютого 2008 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді із координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 28 жовтня 2008 р.).

Мета дослідження: на основі теоретичного аналізу проблеми дослідження розробити модель та педагогічні умови формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки й

експериментально їх перевірити.

Гіпотеза дослідження – ефективність формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи суттєво підвищиться за рахунок розробки і поетапного впровадження структурно-функціональної моделі формування професійної педагогічної комунікації майбутніх учителів початкової школи, яка інтегрує цілі, зміст, інноваційні форми і методи навчання і забезпечує реалізацію науково обґрунтованих педагогічних умов:

- забезпечення мотиваційно-ціннісного відношення майбутніх учителів початкової школи до професійної педагогічної комунікації;
- запровадження у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи організаційних форм, активних та інтерактивних методів професійної педагогічної комунікації;
- застосування інтерактивної технології при оволодінні знаннями з фахових методик, проведенні позааудиторних форм роботи та педагогічної практики.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми розкрити та уточнити ключові поняття дослідження: «комунікація», «педагогічна комунікація», «професійна педагогічна комунікація», «професійна педагогічна комунікація вчителя початкової школи», «формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи».

2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи.

3. Розробити й апробувати структурно-функціональну модель формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи.

4. Виокремити педагогічні умови, що ефективно впливатимуть на формування професійної педагогічної комунікації майбутніх учителів початкової школи та експериментально їх перевірити.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження – формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки.

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань, перевірки сформульованої гіпотези використовувався комплекс теоретичних та емпіричних **методів дослідження**: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення): теоретичний аналіз педагогічної та психолого-педагогічної, науково-методичної літератури з теми дослідження для відбору й осмислення фактичного матеріалу; аналіз концепцій, теорій і методик для виявлення шляхів розв'язання досліджуваної проблеми; *емпіричні* (анкетування, контрольні тести, бесіди, спостереження), які застосовувалися для визначення результатів навчальної діяльності студентів; моделювання для розробки запропонованої структурно-функціональної моделі формування професійної педагогічної комунікації на основі використання інноваційних (інтерактивних) технологій навчання; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний) для перевірки педагогічних умов реалізації моделі формування професійної педагогічної комунікації майбутнього вчителя початкової школи; *математико-статистичні (критерій Пірсона)* – для

проведення кількісного і якісного аналізу отриманих даних, оцінки вірогідності результатів педагогічного експерименту та підтвердження гіпотези дослідження; *графічні* – для оформлення результатів дослідження у вигляді рисунку, діаграми і таблиць.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Педагогічним експериментом було охоплено 382 студенти, 70 учителів початкової школи, 62 викладачі вищих навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів:

уперше визначено педагогічні умови формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи (забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх учителів початкової школи до професійної педагогічної комунікації; запровадження у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи організаційних форм, активних та інтерактивних методів професійної педагогічної комунікації; застосування інтерактивної технології при оволодінні знаннями з фахових методик, проведенні позааудиторних форм роботи та педагогічної практики); обґрунтовано структурно-функціональну модель формування професійної педагогічної комунікації, яка містить блоки: цільовий (мета, підходи, принципи), організаційно-діяльнісний (етапи (підготовчий, основний, змістово-практичний), зміст, форми, методи та технології формування професійної педагогічної комунікації), діагностично-результативний (критерії (мотиваційний, когнітивний, процесуальний), показники, рівні (низький, середній, достатній, високий)) та очікуваний результат;

уточнено сутність ключових понять: «комунікація», «педагогічна комунікація», «професійна педагогічна комунікація», «професійна педагогічна комунікація вчителя початкової школи» (процес інформаційної взаємодії педагога і учнів, який реалізується за допомогою різних форм, методів спілкування, каналів комунікації з метою навчання та виховання із урахуванням психолого-педагогічних особливостей дітей молодшого шкільного віку), «формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи» (процес вироблення у майбутніх учителів початкової школи професійних комунікативних якостей та рис характеру, які вдосконалюватимуться у подальшій професійній комунікативній діяльності);

дістали подальший розвиток положення щодо змісту, форм і методів формування професійної педагогічної комунікації майбутніх учителів початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні у процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи методики діагностики рівнів сформованості професійної педагогічної комунікації; навчально-методичних комплексів дисциплін («Методика навчання освітньої галузі “Математика”», «Методика навчання інформатики», «Інноваційні технології навчання» та ін.) і дидактико-методичного матеріалу. Основні результати

дослідження, навчально-методичні комплекси дисциплін та авторські методичні розробки можуть бути використані в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів під час викладання фахових дисциплін для формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи, а також у професійній перепідготовці та післядипломній освіті вчителів початкової школи.

Результати дослідження **впроваджено** у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-12/446 від 22.05.2015 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 160/03 від 25.05.2015 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 2/15-1511 від 29.05.2015 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1338/01 від 22.05.2015 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження висвітлювалися у виступах на конференціях і семінарах різного рівня, а саме: *міжнародних*: «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ-Умань, 2008), «Основні напрями підготовки сучасного вчителя: глобалізація, стандартизація, інтеграція» (Умань, 2014), «Теоретичні та методичні засади особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (Вінниця, 2014), «Наукова дискусія: питання педагогіки, психології та методики початкового навчання» (Суми, 2014); «Inovačné-informačný priestor vo vzdelávacej a vedeckej činnosti: problémy organizačných funkcií, vyplnenie a perspektívy rozvoja» (Кошице, Словенія, 2014), «Дидактика Яна Амоса Коменського як універсальне мистецтво надання та здобуття освіти» (Умань, 2014), «Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи» (Умань, 2015); *всукраїнських*: «Проблема особистісно-орієнтованого навчання учнів початкових класів в умовах модернізації ЗОШ» (Дрогобич, 2004), «Методологія і методика інтерактивного навчання у середній та вищій школі» (Умань, 2008), «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ» (Умань, 2009), «Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти», (Херсон, 2010), «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ» (Умань, 2010), «Педагогічна освіта і наука: традиції, реалії, перспективи» (Умань, 2014), «Формування математичної компетентності молодших школярів в умовах реалізації нової навчальної програми» (Миколаїв, 2014); на семінарах та методичних об'єднаннях викладачів вищих навчальних закладів, на курсах підвищення кваліфікації вчителів при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (2010–2015).

Результати дисертації систематично обговорювалися на засіданнях кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та на засіданнях науково-дослідної лабораторії «Проблеми сільської початкової школи» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2010–2015 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 18 одноосібних публікаціях автора: з них 8 статей представляють основні наукові результати

дисертації, (1 – у зарубіжному періодичному виданні), 8 – апробаційного характеру, 2 – додатково відображають результати дисертації.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (282 найменування, 10 додатків на 17 сторінках. Текст дисертації викладено на 215 сторінках, основний текст складає 170 сторінок. Дисертація містить 1 рисунок, 8 таблиць, 6 діаграм.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок з науковими дослідженнями, визначено мету, гіпотезу, основні завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення результатів наукового пошуку, наведено дані про їх апробацію і впровадження.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи»* – проаналізовано наукову і науково-методичну літературу, нормативно-правові акти, з'ясовано стан досліджуваної проблеми, розкрито особливості формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи; уточнено та конкретизовано сутність ключових понять дослідження.

У дослідженні проаналізовано проблему педагогічної комунікації у працях відомих учених упродовж багатьох століть з різних галузей науки: філософів, психологів, лінгвістів, істориків, педагогів та ін. Проблемі формування комунікативної компетентності присвячено дослідження І. Зязюна, О. Ломакіна, В. Нестерова, І. Підласого, В. Сластьоніна та ін. Теорію мовних комунікацій у різних аспектах досліджували Л. Виготський, В. Кан-Калик, Ю. Косенко, О. Леонтьєв, Г. Почепцов, М. Філоненко та ін. Розвиток та формування комунікативних умінь майбутніх учителів висвітлено у працях Т. Грітченко, Н. Кузьміна, О. Макарова, О. Яковлева та ін. Учені повертаються до розробки названої проблеми, оскільки сучасна молодь через впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій все менше уваги приділяє міжособистісній комунікації.

На основі теоретичного аналізу розрізнено поняття «комунікація» і «спілкування», а саме: комунікацію розуміємо як інформаційно-технічний процес обміну інформацією між суб'єктами навчання, а спілкування – як соціально-психологічний процес взаємодії суб'єктів навчання, при якому вони не просто передають інформацію, а емоційно уточнюють її, формують, розвивають зі зміною свого емоційного стану. Під професійною педагогічною комунікацією майбутнього вчителя початкової школи розуміємо процес взаємодії педагога, який реалізується за допомогою різних каналів комунікації та застосування різних форм і методів спілкування з метою навчання, виховання та регулювання професійно-педагогічних взаємин (учитель–учень, учень–учень, учитель–учитель, учитель–комп'ютер–учень та ін.). Формування професійної комунікації – процес вироблення у майбутніх учителів початкової школи професійних комунікативних якостей та рис характеру, які сприятимуть їм у подальшій професійній педагогічній діяльності.

У дослідженні сформовано перелік знань і умінь учителя початкової школи, якими він оволодіває під час фахової підготовки у вищій школі: інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей і

прийняття творчих рішень; захоплення майбутньою професійною діяльністю; систематичний саморозвиток та самоосвіта; здатність до міжособистісного спілкування, ведення діалогу, полілогу; наявність педагогічного такту, що визначає стиль поведінки учителя, сприяє упевненості учнів завдяки його доброзичливості, чуйності, доброті, толерантності; високий рівень інтелектуального розвитку; схильність до аналізу подій, явищ та самоаналізу; ініціативність, вимогливість до себе та оточення.

Означену проблему професійної педагогічної комунікації майбутніх учителів початкової школи запропоновано вирішити через набуття практичних умінь педагогічного спілкування у навчальному процесі вищого навчального закладу; застосуванні сучасних освітніх технологій: інтерактивної технології та інформаційно-комунікаційних технологій.

У другому розділі – *«Діагностика стану сформованості професійної педагогічної комунікації як важливий компонент фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи»* – проаналізовано стан формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи у вищих навчальних закладах; виокремлено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи; представлено хід та результати констатувального етапу експерименту.

На основі аналізу наукової літератури визначено критерії сформованості у майбутніх учителів початкової школи професійної педагогічної комунікації: мотиваційний, когнітивний, процесуальний – та їх показники.

Показниками мотиваційного критерію є розвиненість, спрямованість та мотивація до організації і здійснення професійної педагогічної комунікації у початковій школі; наявність бажання комунікувати з молодшими школярами; інтерес до опанування теоретичними і методичними знаннями з професійної педагогічної комунікації; розуміння важливості і необхідності здійснення професійної педагогічної комунікації на належному рівні у практичній діяльності.

Показниками когнітивного критерію є сформованість системи знань для здійснення професійної педагогічної комунікації майбутніми учителями початкової школи при навчанні молодших школярів; розуміння вікових особливостей поведінки суб'єктів комунікації; знання правил вербальної та невербальної комунікації; наявність знань з педагогіки, психології, фахових методик; розуміння професійної педагогічної комунікації як цілісної педагогічної діяльності учителя; використання інтерактивної технології, методів, прийомів суб'єкт-суб'єктної комунікації.

Показниками процесуального критерію є вміння, навички, досвід, спрямовані на здійснення професійної педагогічної комунікації у професійній діяльності; здатність успішно реалізувати професійну педагогічну комунікацію майбутніми учителями початкової школи на високому рівні доцільності і продуктивності; наявність умінь проектувати та організовувати комунікативну діяльність молодших школярів через застосування інтерактивної технології навчання; доцільне використання у навчально-виховному процесі інтерактивних методів із урахуванням вікових особливостей учнів початкової школи; сформованість необхідного рівня професіоналізму, здатності до самоосвіти і подальшого професійного зростання.

Відповідно до розроблених критеріїв визначено рівні сформованості

професійної педагогічної комунікації майбутнього вчителя початкової школи – високий, достатній, середній, низький.

Високий рівень характеризується спрямованістю та мотивацією до організації і здійснення професійної педагогічної комунікації у початковій школі; наявністю бажання комунікувати з молодшими школярами; інтересом до опанування теоретичними і методичними знаннями професійної педагогічної комунікації; сформованістю системи знань для здійснення професійної педагогічної комунікації; розумінням вікових особливостей поведінки суб'єктів комунікації; знанням правил вербальної та невербальної комунікації, наявністю знань з педагогіки, психології фахових методик; розумінням професійної педагогічної комунікації як цілісної педагогічної діяльності учителя; використанням інтерактивної технології, методів, прийомів суб'єкт-суб'єктної комунікації; здатністю успішно реалізувати професійну педагогічну комунікацію майбутніми вчителями початкової школи на високому рівні доцільності і продуктивності; умінням проектувати та організовувати комунікативну діяльність молодших школярів із застосуванням інтерактивної технології навчання, ураховуючи вікові особливості учнів початкової школи; сформованістю необхідного рівня професіоналізму, здатності до самоосвіти і подальшого професійного зростання.

Достатній рівень характеризується ознаками свідомого осмислення студентами мотивів і цілей педагогічної комунікації, що дозволяє визначити її важливість у майбутній педагогічній діяльності; опануванням базовими знаннями професійної педагогічної комунікації; розумінням вікових особливостей поведінки суб'єктів комунікації; знанням правил вербальної та невербальної комунікації, наявністю знань із педагогіки, психології, фахових методик; знанням та використанням вправ інтерактивної технології; здійсненням самоконтролю та самооцінки, яке не завжди враховується; активним проявом власної ініціативи, самостійністю.

Середній рівень характеризується усвідомленням мотивів і цілей професійної комунікації не повною мірою, що дозволяє визначити їх вагомість для майбутньої педагогічної діяльності; знанням правил вербальної комунікації та невмінням застосовувати невербальну комунікацію; усвідомленням труднощів при використанні вправ інтерактивної технології; недостатніми знаннями щодо вікових, психологічних особливостей суб'єктів комунікації; недостатньою впевненістю у власних комунікаційних можливостях, частковою відсутністю самооцінки.

Низький рівень характеризується низькою мотивацією до організації і здійснення професійної педагогічної комунікації у початковій школі; низьким інтересом до опанування теоретичними та методичними знаннями професійної педагогічної комунікації; недостатньо сформованими знаннями для здійснення професійної педагогічної комунікації; незнанням правил вербальної та невербальної комунікації, нерозумінням професійної педагогічної комунікації як цілісної системи.

Рівні сформованості професійної педагогічної комунікації перевіряли за ознаками визначених критеріїв (мотиваційного, когнітивного, процесуального) у студентів з орієнтацією на повноту досягнення ними всієї сукупності елементів комунікаційної компетентності, на основі аналізу структури та змісту відповідного навчального матеріалу.

Проведена на констатувальному етапі діагностика засвідчила переважно

низький (32 % в ЕГ; 30 % в КГ) та середній (23 % в ЕГ; 25 % в КГ) рівні сформованості професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи.

Причиною таких результатів визначено слабку мотивацію майбутніх учителів початкової школи, незнання ними теорії і методики інтерактивного навчання та невміння організації суб'єкт-суб'єктного навчання молодших школярів.

У третьому розділі – *«Формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи»* – розроблено структурно-функціональну модель формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи та визначено педагогічні умови її реалізації; подано процедуру експериментальної перевірки ефективності запропонованої моделі; опрацьовано та узагальнено хід і результати експериментального дослідження.

Розроблена структурно-функціональна модель формування професійної педагогічної комунікації майбутнього вчителя початкової школи містить три блоки: цільовий; організаційно-діяльнісний; діагностично-результативний (рис. 1). У кожному з означених блоків структурно-функціональної моделі формування професійної педагогічної комунікації означено цілі навчання, зміст, методи, форми, засоби і прийоми роботи.

Цільовий блок містить мету (формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи), підходи (науковий, компетентнісний, особисто зорієнтований, суб'єкт-суб'єктний) та принципи (системності навчання, цілеспрямованості, активності, рефлексії та ін.). Зміст цільового блоку відображає потребу майбутнього вчителя початкової школи у розв'язанні проблем, пов'язаних із професійною педагогічною комунікацією і передбачає формування якісних знань, умінь і навичок, розвиток комунікативних умінь студента. Реалізація цілей орієнтується на позитивну динаміку оцінювання результатів навчання – підвищення рівня сформованості професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи. Завданнями передбачено вибір і перевірку умов формування педагогічної комунікації та ефективність підготовки студентів до проведення уроків, усвідомлення ними важливості застосування інтерактивної технології.

Цільовий блок є провідним і системоутворювальним, навколо якого концентруються організаційно-діяльнісний і діагностично-результативний блоки структурно-функціональної моделі. Реалізувати усі складові моделі можливо на основі навчального процесу, який містить у собі, окрім традиційних методик навчання майбутніх учителів початкової школи з фахових дисциплін, використання методів інноваційного навчання, а саме: інтерактивної та інформаційної освітніх технологій навчання.

Організаційно-діяльнісний блок моделі охоплює три етапи формування професійної педагогічної комунікації: підготовчий, основний, змістово-практичний, на яких передбачено вивчення навчальних курсів «Педагогічні технології», «Інноваційні технології навчання», курсу «Театральне мистецтво», «Інформаційна культура» та проведення педагогічної практики (виробничої), де студенти мають можливість застосовувати інтерактивну технологію на уроках у початковій школі.

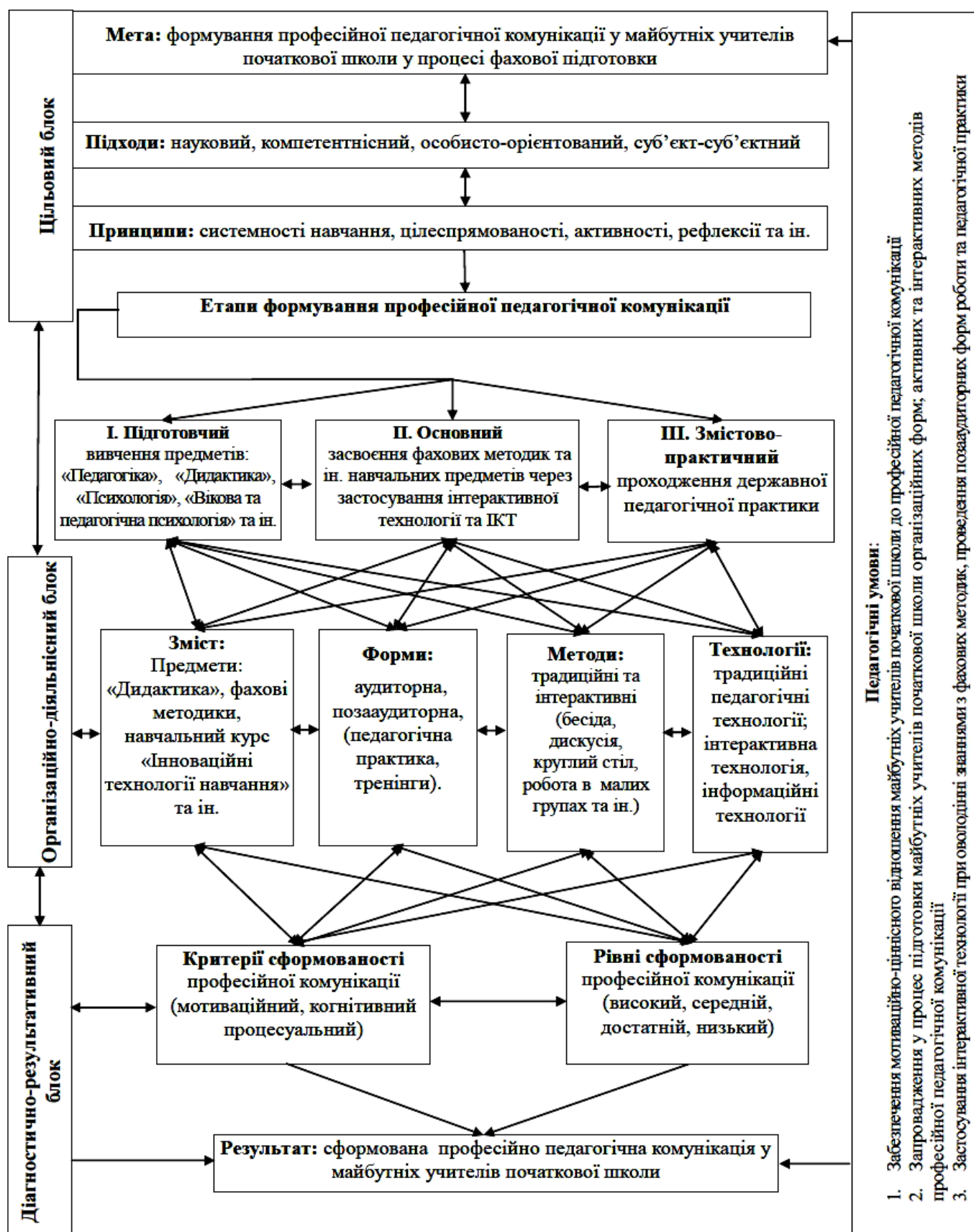

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування професійної педагогічної комунікації майбутніх учителів початкової школи

Така реалізація навчання передбачала оволодіння студентами не тільки теоретичними знаннями, а й уміннями практичного впровадження цих знань у педагогічну практику початкової школи, що підвищило їхній рівень сформованості професійної педагогічної комунікації. Обов'язковими складовими цього блоку є нормативні освітні документи, відповідно до яких будується освітній процес у правовому полі.

Діагностично-результативний блок моделі вміщував критерії (мотиваційний, когнітивний та процесуальний), показники та рівні (високий, достатній, середній, низький) сформованості у майбутніх учителів початкової школи професійної педагогічної комунікації, а також очікуваний результат – сформованість професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи, яка передбачає їхнє стійке мотиваційно-ціннісне ставлення до професійної педагогічної комунікації, ґрунтовні теоретичні, методичні та спеціальні знання, сформовані уміння і навички, практичний досвід роботи.

Педагогічними умовами ефективного формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи визначено такі: забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх учителів початкової школи до професійної педагогічної комунікації; запровадження у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи організаційних форм, активних та інтерактивних методів професійної педагогічної комунікації; застосування інтерактивної технології при оволодінні знаннями з фахових методик, проведенні позааудиторних форм роботи та педагогічної практики.

Реалізація структурно-функціональної моделі формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи здійснювалася відповідно до організаційних етапів: підготовчого, основного, змістово-практичного.

Перший етап формування професійної педагогічної комунікації – *підготовчий* – передбачав вивчення предметів: «Педагогіка», «Дидактика», «Психологія», «Вікова та педагогічна психологія» та ін., під час опанування яких майбутні вчителі мали змогу оволодіти пропедевтичними уміннями професійної педагогічної комунікації. На цьому етапі студенти I–II курсів отримували базові знання з педагогіки (вивчення змісту та структури комунікативної культури педагога, формування умінь та навичок професійної комунікації), дидактики (формування педагогічної комунікації та впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій), що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти; теоретичної підготовки майбутнього учителя початкової школи до професійної педагогічної комунікації (види спілкування кожної особистості відповідно до психологічного типу, особливості спілкування з дітьми молодшого шкільного віку тощо).

Під час теоретичного навчання майбутні вчителі початкової школи закріплювали знання з сучасної української літературної мови, практичного курсу української мови; опановували мову жестів при вивченні курсу «Театральне мистецтво», вчилися застосовувати невербальну комунікацію під час вивчення дисциплін «Інформаційна культура», «Фізична культура» та ін.; використовувати персональний комп'ютер та мережу Інтернет як засіб інформаційної комунікації.

Другий етап – *основний* – був спрямований на вивчення бакалаврами (III–IV курс) фахових методик («Методика навчання освітньої галузі «Мова і

література»», «Методика навчання освітньої галузі «Математика»», «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»», «Методика навчання інформатики» та ін.), навчального курсу «Педагогічні технології» та засвоєння курсів «Теорія та технології вивчення освітньої галузі «Мова і література»», «Теорія та технології вивчення освітньої галузі «Математика»», «Теорія та технології вивчення освітньої галузі «Суспільствознавство»», «Інноваційні технології навчання» спеціалістами (V курс). Під час опанування майбутніми вчителями вищеназваних курсів відбувалося засвоєння інтерактивної технології навчання і поступове формування професійної педагогічної комунікації. На заняттях проводилися інтерактивні вправи («Намалюй портрет», «Щастя – радість», «Квітка з позитивними якостями», «Снігова куля», «Знайомство», «Плюс і мінус» та ін.), вправи групової комунікації («Два–чотири–всі разом», «Карусель» та ін.), дискусії («Дискусія у стилі телевізійного Ток-шоу», «Петельна дискусія» та ін.) тощо. Експериментальне навчання сприяло якісному засвоєнню знань із фахових методик та формувало у майбутніх учителів початкової школи професійну педагогічну комунікацію. З метою кращого засвоєння навчального матеріалу деякі заняття для студентів проводились у формі тренінгів, що дозволило студентам відчутти ефективність педагогічної комунікації через залучення особистого досвіду та емоційної сфери.

Третій етап – *змістово-практичний* – передбачав проходження виробничої педагогічної практики, де майбутні вчителі освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» закріплювали здобуті знання і набували досвіду професійної педагогічної комунікації. Під час проходження педагогічної практики студенти складали плани-конспекти уроків із використанням інтерактивної технології навчання та проводили їх, здійснювали професійну педагогічну комунікацію у своїй повсякденній педагогічній діяльності при проведенні уроків у школі. Для складання звітів про проходження педагогічної практики здійснювалася відеозйомка уроків із фахових дисциплін для подальшої демонстрації й аналізу іншими студентами денної та заочної форми навчання. Проведені уроки обов'язково обговорювалися методистами і вчителями, що давало можливість студенту-практиканту виправити свої помилки і вдосконалити свою професійну педагогічну комунікацію у практичній діяльності. Остаточні результати з формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи були одержані при засвоєнні курсу «Інноваційні технології навчання».

Після завершення формувального етапу експерименту було повторно проведено прикінцевий зріз за визначеними критеріями і показниками. Порівняння емпіричних даних, одержаних в експериментальних (ЕГ) і контрольних (КГ) групах на констатувальному етапі, з результатами формувального експерименту, проведене за допомогою методів математичної статистики, засвідчило позитивну динаміку зміни рівнів сформованості у майбутніх учителів початкової школи професійної педагогічної комунікації (табл. 1).

Як засвідчують дані таблиці, кількість студентів зі сформованою професійною педагогічною комунікацією після проведення формувального етапу експерименту значно зросла в ЕГ, порівняно з констатувальним етапом.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи (у %)

Рівні сформова ності	ЕГ		Динаміка	КГ		Динаміка
	Констатувальни й етап	Формувальний етап		Констатувальни й етап	Формувальний етап	
високий	18 %	27 %	+9 %	16 %	19 %	+3 %
достатній	27 %	30 %	+3 %	29 %	28 %	-1 %
середній	23 %	25 %	+2 %	25 %	31 %	+6 %
низький	32 %	18 %	- 14 %	30 %	22 %	-8 %

У ході експериментального навчання та аналізу результатів статистичної обробки емпіричних даних було з'ясовано, що в експериментальній групі високий рівень збільшився на 9 %, достатній рівень – на 3 %, середній рівень – на 2 %, показники низького рівня зменшилися на 14 %. У контрольній групі високий рівень збільшився на 3 %, середній рівень – на 6 %, показники достатнього рівня зменшилися на 1 %, низького рівня – на 8 %.

Результати дослідно-експериментальної роботи засвідчили її ефективність, яка в цілому підтвердила правильність висунутої гіпотези, визначених педагогічних умов, змісту, форм і методів формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи.

ВИСНОВКИ

У дисертації викладено результати теоретичного узагальнення і розв'язання проблеми формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи, що дозволило обґрунтувати структурно-функціональну модель забезпечення цього процесу, визначити та експериментально перевірити педагогічні умови формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи в системі професійної підготовки. Результати наукового пошуку засвідчили досягнення мети, виконання сформульованих завдань і послугували підставою для низки аргументованих висновків:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми розкрито та уточнено сутність ключових понять «комунікація», «педагогічна комунікація», «професійна педагогічна комунікація», «професійна педагогічна комунікація вчителя початкової школи» (процес інформаційної взаємодії педагога й учнів, який реалізується за допомогою різних форм, методів спілкування, каналів комунікації з метою навчання та виховання із урахуванням психолого-педагогічних особливостей дітей молодшого шкільного віку), «формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи» (процес вироблення у майбутніх учителів початкової школи професійних комунікативних якостей та рис характеру, які вдосконалюватимуться у подальшій професійній

комунікативній діяльності).

2. Визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, процесуальний) та їх показники, схарактеризовано рівні (низький, середній, достатній, високий) сформованості професійної педагогічної комунікації майбутніх учителів початкової школи.

Показниками мотиваційного критерію є розвиненість, спрямованість та мотивація до організації і здійснення професійної педагогічної комунікації у початковій школі; наявність бажання комунікувати з молодшими школярами; інтерес до опанування теоретичними і методичними знаннями з професійної педагогічної комунікації, розуміння важливості і необхідності здійснення професійної педагогічної комунікації на належному рівні у практичній діяльності.

Показниками когнітивного критерію є сформованість системи знань для здійснення професійної педагогічної комунікації майбутніми учителями початкової школи при навчанні молодших школярів; розуміння вікових особливостей поведінки суб'єктів комунікації; знання правил вербальної та невербальної комунікації, наявність знань із педагогіки, психології фахових методик, розуміння професійної педагогічної комунікації як цілісної педагогічної діяльності вчителя; використання інтерактивної технології, методів, прийомів суб'єкт-суб'єктної комунікації.

Показниками процесуального критерію є уміння, навички, досвід, спрямовані на здійснення професійної педагогічної комунікації у професійній діяльності, здатність успішно реалізувати професійну педагогічну комунікацію майбутніми вчителями початкової школи на високому рівні доцільності і продуктивності; наявність умінь проектувати та організовувати комунікативну діяльність молодших школярів через застосування інтерактивної технології навчання; доцільне використання у навчально-виховному процесі інтерактивних методів з урахуванням вікових особливостей учнів початкової школи; сформованість необхідного рівня професіоналізму, здатності до самоосвіти і подальшого професійного зростання.

3. Розроблено й апробовано структурно-функціональну модель формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи, яка охоплює блоки: *цільовий* (мета, підходи, принципи); *організаційно-діяльнісний* (етапи, зміст, форми, методи, технології формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи); *діагностично-результативний* (критерії (мотиваційний, когнітивний, процесуальний), показники, рівні (низький, середній, достатній, високий) сформованості професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи) та очікуваний результат.

На першому – підготовчому етапі формування професійної педагогічної комунікації майбутні вчителі оволодівали пропедевтичними уміннями професійної педагогічної комунікації. На другому – основному – відбувалося засвоєння студентами інтерактивної технології навчання і поступове формування професійної педагогічної комунікації. Під час третього етапу – змістово-практичного – майбутні вчителі освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» проходили виробничу педагогічну практику, де закріплювали здобуті знання і набували досвіду професійної педагогічної комунікації.

4. Виокремлено педагогічні умови формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи: забезпечення мотиваційно-

ціннісного ставлення майбутніх учителів початкової школи до професійної педагогічної комунікації; запровадження у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи організаційних форм; активних та інтерактивних методів професійної педагогічної комунікації; застосування інтерактивної технології при оволодінні знаннями з фахових методик, проведенні позааудиторних форм роботи та педагогічної практики.

Встановлено, що впровадження структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування професійної педагогічної комунікації дозволило досягти позитивних змін у майбутніх учителів початкової школи у рівнях сформованості професійної педагогічної комунікації в експериментальній групі порівняно із контрольною групою.

Ефективність реалізації педагогічних умов формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи засвідчена істотною різницею результатів контрольної та експериментальної груп. Зріс відсоток студентів експериментальної групи з високим рівнем сформованості професійної педагогічної комунікації на 9 % у порівнянні з контрольною групою. Студенти експериментальної групи виявили значно вищі показники рівня сформованості професійної педагогічної комунікації, ніж майбутні вчителі початкової школи, яких було віднесено до контрольної групи.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне розв'язання питань, пов'язаних із можливостями професійної педагогічної комунікації майбутніх учителів початкової школи. Перспективи подальших наукових доробок полягають у дослідженні фахової підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, професійної педагогічної комунікації учителів початкової школи в умовах їхньої перепідготовки та післядипломної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Шкуренко О. В. Професійна педагогічна комунікація майбутніх учителів початкових класів / О. В. Шкуренко // Вісник Черкаського нац. ун-ту. Сер.: Педагогічні науки / гол. ред. А. І. Кузьмінський [та ін.]. – Вип. 166. – Черкаси : Вид-во ЧНУ. – 2009. – С. 202–205.

2. Шкуренко О. В. Формування особистості майбутнього вчителя початкових класів як суб'єкта професійної комунікації / О. В. Шкуренко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) [та ін.]. – Умань : РВЦ «Софія», 2009. – Вип. 29. – С. 48–52.

3. Шкуренко О. В. Застосування інтерактивних методів навчання при формуванні професійно-педагогічних комунікацій у майбутніх учителів початкових класів / О. В. Шкуренко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / ред. кол. Побірченко Н. С. [та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Вип. № 33. – С. 145–149.

4. Шкуренко О. В. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутнього вчителя початкових класів / О. В. Шкуренко // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. IV. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2010. – С. 367–371.

5. Шкуренко О. В. Формування професійно-педагогічних комунікацій у майбутніх учителів початкових класів із застосуванням інтерактивних методів навчання / О. В. Шкуренко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. [та ін.]. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. – Вип. № 34. – С. 74–79.

6. Шкуренко О. В. Готовність майбутнього учителя початкової школи до здійснення професійної педагогічної комунікації / О. В. Шкуренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. / гол. ред. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – № 9 (43). – С. 207–214.

7. Шкуренко О. В. Формування професійно-педагогічної комунікації: практичний досвід / О. В. Шкуренко // Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. / ред. кол.: В. І. Шахов [та ін.]. – Вип. 42, ч. 2 – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – С. 282–286.

8. Шкуренко А. В. Критерии и уровни формирования профессионально-педагогической коммуникации у будущих учителей начальной школы / А. В. Шкуренко // Международный журнал «Наука и мир», 2014. – № 12 (16). – С. 129–131.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Шкуренко О. В. Інтерактивні технології як дидактична проблема / О. В. Шкуренко // «Перші кроки на ниві наукових досліджень»: зб. наук. пр. студентів студ. Ін-ту соціальної та мистецької освіти. – Умань : РВЦ Софія, 2006. – С. 201–202.

10. Шкуренко О. В. Педагогічні технології як засіб ефективного застосування навчального матеріалу / О. В. Шкуренко // Перші кроки на ниві наукових досліджень : зб. наук. пр. студ. Ін-ту соціальної та мистецької освіти. – Умань : РВЦ Софія, 2007. – С. 263–264.

11. Шкуренко О. В. Застосування інтерактивних технологій навчання при формуванні професійно-педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи / О. В. Шкуренко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Inovačné-informačný priestor vo vzdelávacej a vedeckej činnosti: problémy organizačných funkcií, vyplnenie a perspektívy rozvoja». – Košice, Slovenija, 2014. – С. 360–365.

12. Шкуренко О. В. Інтерактивні методи навчання як засіб формування професійно-педагогічних комунікацій у майбутніх учителів початкової школи / О. В. Шкуренко // Матеріали II Міжнар. Інтернет-конф. «Дидактика Яна Амоса Коменського як універсальне мистецтво надання та здобуття освіти» / Уманський ДПУ імені Павла Тичини ; гол. ред. Муковіз О. П. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – С. 91–93.

13. Шкуренко О. В. Історичний аспект поняття «педагогічна комунікація» / О. В. Шкуренко // Тези доп. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. «Педагогічна освіта і наука: традиції, реалії, перспективи» / Уманський ДПУ імені Павла Тичини ; гол. ред. Комар О. А. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – С. 71–73.

14. Шкуренко О. В. Проблема комунікаційної діяльності майбутнього вчителя сучасної школи / О. В. Шкуренко // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Основні напрями підготовки сучасного вчителя: глобалізація, стандарти, інтеграція» /

Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; гол. ред. Комар О. А. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – С. 154–155.

15. Шкуренко О. В. Модель формування професійно-педагогічної комунікації у вчителів початкової школи / О. В. Шкуренко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи». – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – С. 120–123.

16. Шкуренко О. В. Реалізація ідей співробітництва у початковій школі через застосування інтерактивної технології / О. В. Шкуренко // Педагогічні традиції та інновації в сучасному освітньому просторі : матеріали II всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю. – Мукачево : Вид-во «Інновація», 2015. – С. 43–46.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

17. Шкуренко О. В. Використання хмарних технологій при викладанні методики інформатики на факультеті початкової освіти / О. В. Шкуренко // Тези Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. «Педагогічна освіта і наука: традиції, реалії, перспективи». – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – С. 83–87.

18. Шкуренко О. В. З досвіду використання дистанційних технологій навчання при викладанні фахових дисциплін на факультеті початкової освіти / О. В. Шкуренко // Матеріали III Міжнар. дист. наук.-практ. конф. «Наукові пошуки XXI століття: молодіжний вимір» / НПУ імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 453–457.

АНОТАЦІЇ

Шкуренко О. В. Формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2016.

У дисертації досліджено актуальну проблему формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи. Розкрито сутність понять «комунікація», «педагогічна комунікація», «професійна педагогічна комунікація», «професійна педагогічна комунікація вчителя початкової школи», «формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи».

Визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи.

З метою забезпечення ефективності процесу формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи розроблено і впроваджено структурно-функціональну модель, яка охоплює блоки: цільовий, організаційно-діяльнісний, діагностично-результативний, – що включають цілі навчання, зміст, методи, форми, засоби і прийоми роботи та педагогічні умови її реалізації.

Застосування інтерактивної технології при оволодінні майбутніми вчителями

початкової школи знаннями з фахових методик дало позитивні результати у формуванні в них професійної педагогічної комунікації та застосуванні її у професійній діяльності.

Ключові слова: професійна педагогічна комунікація, формування професійної педагогічної комунікації у майбутніх учителів початкової школи, педагогічні умови, інтерактивна технологія, готовність, модель.

Шкуренко А. В. Формирование профессиональной педагогической коммуникации у будущих учителей начальной школы. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Уманский государственный университет имени Павла Тычины, Умань, 2016.

В диссертации исследована актуальная проблема формирования профессиональной педагогической коммуникации у будущих учителей начальной школы. Раскрыта сущность понятий «коммуникация», «педагогическая коммуникация», «профессиональная педагогическая коммуникация», «профессиональная педагогическая коммуникация учителя начальной школы», «формирование профессиональной педагогической коммуникации у будущих учителей начальной школы».

В исследовании определены критерии формирования профессиональной педагогической коммуникации у будущих учителей начальной школы: мотивационный, когнитивный и процессуальный, их показатели, определены уровни сформированности профессиональной педагогической коммуникации у будущих учителей начальной школы: низкий, достаточный, средний и высокий.

Разработана и внедрена модель формирования профессиональной педагогической коммуникации у будущих учителей начальной школы. Теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия формирования профессиональной педагогической коммуникации у будущих учителей начальной школы, также представлены результаты опытно-экспериментальной работы.

Внедрение интерактивной технологии при овладении будущими учителями начальной школы основными методиками начального обучения дали положительные результаты по формированию у них профессиональной педагогической коммуникации и применению её в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная педагогическая коммуникация, формирование профессиональной педагогической коммуникации, будущие учителя начальной школы, педагогические условия, интерактивная технология, готовность, модель.

Shkurenko A. V. Professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers. – On the right of manuscript.

Thesis for the acquisition of the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2016.

The thesis presents the relevant problem of professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers.

On the basis of the analysis of home and foreign psychological and pedagogical literature, the state of the research of professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers is ascertained, confirming the lack of system research of the issue.

The nature of concepts «communication», «pedagogical communication», and «professional pedagogical communication» is revealed. The essence and structure of future primary school teachers' preparedness to implement professional pedagogical communication is defined and theoretically grounded.

Criteria of professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers are determined: motivation, cognitive, and procedural, as well as their characteristics. Besides, the levels of professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers are determined: low, satisfactory, average, and high. The above mentioned criteria and levels of professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers serve as standards for determination of efficiency of the structural and functional model application. Levels and criteria are the tools for adjustment of the process of professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers.

With the purpose of securing the efficiency of the process of professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers, the structural and functional model «Professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers», involving objectives of learning, content, methods, forms, tools and techniques of work, is developed on the basis of certain criteria and levels.

Realization of the structural and functional model of professional pedagogical communication formation in the future primary school teachers consists in development of the personality oriented teaching environment by means of traditional and innovative educational technologies. The individual types of activity of students and innovative technologies of teaching are incorporated in such environment. However, effective introduction of the model is impossible without the variety of educational and cognitive activity of future teachers by means of the use of interactive technologic of teaching in organization of educational activity.

Under all the forms of organization of educational process, combination of individual and group forms of work, the use of didactic material, oriented at the development of communicative abilities of the subject of educational process prove to be effective. Organization of self-reliant activity of students covers all the stages of their work with educational material.

Keywords: professional pedagogical communication, forming of professional pedagogical communication in future, a future primary school teacher, pedagogical terms, interactive technology, readiness, model.

Підписано до друку 4.05.2016 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 40.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua